

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra práva

Teze diplomové práce

Právní vědomí a jeho význam v aplikační praxi

Bc. Martin Štráfelda

© 2015 ČZU v Praze

Právní vědomí a jeho význam v aplikační praxi

Souhrn

Cílem práce je objasnění dnes často opomíjené problematiky právního vědomí a dále zhodnocení jejího vlivu na právní či protiprávní chování člověka a určení míry významu právního vědomí v aplikační praxi. V první části práce jsem formou analytických kroků shromáždil a porovnal dosavadní poznatky získané v oblasti právního vědomí. V následující části práce jsem se zaměřil na právní vědomí v aplikační praxi, kde jsem konkrétně zacílil na skupinu osob, dopouštějících se trestné činnosti nebo majících kriminální minulost. V rámci provedeného výzkumu u cílové skupiny mne zajímalo především to, jaké tyto osoby mají právní vědomí, jak jej získaly a jakým způsobem jej využívají v praxi. Dále jsem prezentoval některé mediální případy, které se objevily ve veřejném prostoru a jenž měly potenciál ovlivnit společenské právní vědomí. Na závěr jsem se také věnoval otázce škod, které vznikají v souvislosti s trestnou činností, jež s tématem právního vědomí bezprostředně souvisí.

Klíčová slova: právní vědomí, druhy právního vědomí, právo, právní principy, právní psychika, právní ideologie

Cíle, metody, průběh a výsledky práce

Úvodními kroky mé práce bylo soustředění, analýza a následná komparace současných poznatků a materiálů v oblasti právního vědomí. Hlavním cílem provedeného výzkumu bylo objasnění vlivu právního vědomí v aplikační praxi u osob z řad pachatelů trestné činnosti.

Teoretická část je zaměřená formou analytických kroků a následného syntetického shrnutí získaných poznatků na zhodnocení vlivu právního vědomí na chování člověka. V praktické části jsem provedl rozbor vybraných případů, v nichž právní vědomí hrálo kardinální roli. Tuto jednoduchou "case study" jsem doplnil předem definovaným vzorkem respondentů z řad pachatelů dopouštějících se převážně majetkové trestné činnosti, u nichž jsem polostrukturovanými neformálními rozhovory a dlouhodobým pozorováním zjistil jistou úroveň jejich právního vědomí a připravenost chovat se pravděpodobným způsobem v určité zátěžové situaci. V této souvislosti jsem zprvu zvažoval jako formu výzkumu provést dotazníkové šetření v dané cílové skupině osob. Vzhledem k určitým negativním vlastnostem cílové skupiny, mezi něž primárně patří nedůvěra a nespolupráce s většinovou společností a předem daná jistá neochota účastnit se jakýchkoliv průzkumů, jsem se rozhodl použít především metodu neformálních rozhovorů. Tyto jsem prováděl sám, po důkladné přípravě a nácviku rozhovorů. Rozhovor probíhal většinou v neformálním prostředí tak, aby se dotazovaný cítil dobře. V rámci interview byl vytvořen prostor, aby se respondent mohl vyjadřovat pomocí svých vlastních výrazů a svým stylem. Subjekty v rámci této možnosti velmi často používaly slangových a expresivních výrazů, typických pro jejich prostředí. Takto jsem měl za cíl dopátrat se skutečného stavu právního vědomí u výše uvedených osob a zároveň zjistit, jak své právní vědomí využívají v praxi.

Osoby vhodné k provedení kvalitativního výzkumu jsem si vybral z cílové skupiny osob s trestní minulostí na základě své osobní znalosti – dle mé praxe na Službě kriminální policie a vyšetřování. Již předem mého výběru jsem zvažoval možnosti, za kterých budou respondenti ochotni se výzkumu účastnit a i tuto skutečnost jsem musel ve svém výběru zohlednit.

Dále jsem také praktikoval zúčastněné pozorování, které jsem již započal před samotným výběrem daného tématu mé práce. V rámci provedeného výzkumu jsem se následně

pokusil vyhodnotit úroveň právního vědomí u vybraných respondentů a zformuloval jsem doporučení ke zlepšení současného stavu.

Z provedeného výzkumu se však jasně ukázalo, že většina respondentů se „logicky“ ve znalosti práva v trestní oblasti zaměřovala na trestnou činnost, které se dopouštěli. Znalosti v ostatních oblastech pak byly výrazně podprůměrné, což je úměrně dáno dosaženému vzdělání dotazovaných osob. Žádný z respondentů neabsolvoval vysokoškolského vzdělání a pouze jeden účastník z devíti dokázal své vzdělání ukončit maturitou. Dále tři respondenti neměli ukončené ani základní vzdělání. I na tomto vzorku dotazovaných osob je jasně vidět, že vzdělání hraje klíčovou roli nejen v kriminální minulosti, ale v jejich celkovém způsobu života.

U většiny respondentů, se dle mého názoru, taktéž negativně projevilo, že nevyrostali v úplné rodině a někteří z nich se poté dostali i do výchovného ústavního zařízení. Problémem je pak také určitý „kriminální vzor“ v rodině dotazovaných, kdy buďto otec nebo matka, či někdo z jejich rodiny páchal trestnou činnost během jejich výchovy.

Jako velmi závažný faktor se ve výzkumu ukázala otázka drog a omamných a psychotropních látek, s nimiž přiznalo zkušenost devět z deseti respondentů. Bohužel se však v jejich případech nejedná o pouhou zkušenost, ale o aktivní zneužívání těchto látek. To sebou nese nejenom zdravotní rizika pro daného uživatele, ale také obrovskou finanční náročnost na pořízení těchto drog.

Z neformálních rozhovorů s účastníky projektu pak celkem přesvědčivě vyplynulo, že většina z dotazovaných své znalosti v oblasti právního vědomí nabývá v nápravně výchovných zařízeních a to právě od skupin odsouzených s víceletými tresty nebo od odsouzených s vyšším vzděláním. Z této skutečnosti pak plyne nebezpečí, že takto získané informace v sobě mohou nést i určitou negativní část, která se může následně projevit v další trestné činnosti, jež se může přímce těchto informací, pod tímto negativním vlivem, opět dopustit.

Jako nápravné opatření výše uvedených negativních skutečností bych doporučil již preventivní vzdělávání v cílové skupině osob, právě se zaměřením na dostatečné právní vědomí těchto jedinců, například cestou Probační a mediační služby České republiky. Obdobný program by taktéž bylo vhodné zavést v nápravně výchovných zařízeních všech typů. Vzhledem ke škodám, které jsou trestnou činností každoročně způsobeny, by byla tato opatření výrazně levnější a hospodárnější.

Dále byly v této práci předloženy a analyzovány některé právní kauzy s výrazným mediálním přesahem, jež mají potenciál určitým způsobem ovlivňovat právní vědomí a nejen to individuální, ale celospolečenské. Na těchto mediálních případech je jasně vidět a plyne to i z toho, jak jsou veřejností bedlivě sledovány, že právní vědomí lidí je v čím dál větší míře utvářeno právě na takových to případech. Média jsou v dnešní době schopna takto zajímavé kauzy přenášet prakticky online, získávat informace, ke kterým nemá běžný občan přístup a přinášet i zasvěcený komentář odborné veřejnosti. Pozitivní na těchto skutečnostech pak je pro běžného občana snadná možnost a rychlost získání těchto informací, nemusí například navštěvovat soudní jednání, nemusí procházet právníckou literaturou, atd. Negativem však zůstává to, že informace již nejsou původní a mohou být určitým způsobem upraveny nebo zkresleny dle média, které je prezentuje. Tento fakt pak může mít nepříznivý vliv na právní vědomí cílové skupiny.

Právní vědomí využívané v aplikační praxi má tedy celou škálu různých zdrojů, ať již se jedná o právní normy, literaturu, judikáty anebo masmédiá, jako je televize, internet, rozhlas, vždy pak záleží na daném jedinci, jak s těmito zdroji naloží a jak k otázce svého právního vědomí přistoupí. Z hlediska prevence trestné činnosti pak můžeme proces formování právního vědomí označit jako jeden nejdůležitějších nástrojů k postupnému omezování kriminality.

V úplném závěru práce bych rád dodal, že vzhledem k rozsahu oblasti právního vědomí a jeho využití v aplikační praxi, jsem si vědom, že postihnout celou šíři tématu není v možnostech této práce. Přesto ale doufám, že metodologický aparát, který jsem použil, byl dostačující pro dosažení zvoleného cíle. Do jaké míry byl tento cíl naplněn, mohou objektivně uvážít pouze posuzovatelé této práce.

Seznam literatury:

GERLOCH, A. *Teorie práva*. 4. upravené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. 308 s. ISBN 978-80-7380-023-9.

HART, H. L. A. *Pojem práva*. 1. vydání. Přeložil P. FANTYS. Praha: Prostor, 1997. 316 s. ISBN 80-4260-103-2.

HAYEK, F. A. *Právo, zákonodárství a svoboda*. 3. vydání. Přeložil T. JEŽEK. Praha: Prostor, 2011. 558 s. ISBN 978-80-7260-253-7.

JANSA, V. *Vybrané problémy teorie právního vědomí*. Praha: ČSAV, 1982. 228 s.

KNAPP, V. *Teorie práva*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995. 247 s. ISBN 80-7179-028-1.

NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie*. Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1679-9

MARŠÁLEK, P. *Právo a společnost*. 1. vydání. Praha: Auditorium, 2006. 260 s. ISBN 978-8-903786-8-1.

MYERS D. G. *Social psychology*, 4. vydání, New York – St. Louis. 1993

PINZ, J. *Úvod do právního myšlení a státovědy*. 2. vydání. Praha: O.P.S., 2006. 252 s. ISBN 80-903773-2-7.